

ОДГОВОРИ

НОВИ ПОДАЦИ О ЧЕРКЕЗИМА У ЈУЖНОЈ СРБИЈИ

Проф. Тих. Р. Ђорђевић објавио је најпре у Гласнику Скопског научног друштва (III, 143—152) а потом у својој збирци „Наш народни живот“ (VIII, 69—92) чланак: *Черкези у нашој земљи*. Податке за тај рад црпео је делом из литературе али још више их је скупио лично на својим екскурзијама и од разних лица. Не сматрајући свој рад потпуним, проф. Ђорђевић је изразио наду: „да ће се у Јужној Србији још наћи по који човек који ће бити у прилици да сазна још штогод о некадашњим Черкезима у нашој земљи, било као допуну, било као исправку, овим мојим белешкама“. На својим екскурзијама по Јужној Србији у току 1928—1932 скупио сам неколико података о Черкезима у разним местима, па их овде објављујем као допуну поменутом чланку проф. Т. Р. Ђорђевића.

У *Тетову* је било много Черкеза. У прво време по доласку у Тетово боравили су под шаторима, а после су били распоређени по хановима и по приватним кућама, а неки су били смештени у Поројској текији. У Тетову их је било у свему око четрдест кућа. Било их је и по селима, али мало. Они који су се били населили у вароши остали су само пет или шест година. Многи су помрли, а остали су се иселили. Мушкарци су се бавили препродавањем коња (џамбаством) и послуживањем, али и крађом. Жене су им ишле такође на рад, особито да жању за плату. Као жетелице, биле су веома веште и чувене, тако да се у том раду нико није могао да упореди с њима. По селима око Тетова има доста родова који су у то време прозвани Черкезима, па им ти надимци остали као презимена.

По доласку Черкеза у Тетово, родитељи су за дуго плашили децу да не излазе на улицу, јер да ће их Черкези заклати и то закивањем клинаца у тело.

У околини *Скопља* село Асанбегово (сада Синђелићево) било је насељено Черкезима. Било је Черкеза још у два или три села око Катлановског Језера. Нису имали од чега да живе, па су их Турци преместили у околину Солуна.

У вароши *Велесу* било је такође насељених Черкеза. Провели су ту кратко време, па су отишли даље ка Солуну. И у Велесу су родитељи плашили децу говорећи да Черкези једу децу. По доласку турске власти су биле сместиле Черкезе по џамијама и у школи Св. Ђирила, која је била пуна. Черкези, који су дошли у зими, много су допринели уништењу шуме у непосредној околини Велеса. — У селу Драгојеву биле су четири куће Черкеза; треба да и сада има потомака од једне.

У селу Радаињу код *Штипа* били су насељени Черкези. Остали су у успомени по томе што су много крали. Имали су своју народну ношњу, која се је одликовала дугим горњим капутом, тесним у појасу а са џеповима за метке на грудима. У народним песмама у Штипу много се помињу Черкези, а један род носи из тог доба презиме Черкезови.

Између вароши *Ситрумице* и села *Дабиље* било је основано село за Черкезе. Ту их је било шест кућа. Нису могли да опстану и избегли су одатле после две или три године. Требало је да се Черкези населе и у селу Градошорцима, али су, на заузимање Силеманпаше, сеоског господара, одведени негде даље. Зна се да су у селу Сарају били Черкези, али су ту остали врло кратко време, свега неколико дана. Имали су свој нарочити тип кола, с којима су дошли. Тако исто су пролазили Черкези и кроз село Костурно, задржавајући се у њему само краће време. Остали су у рђавој успомени, јер су много крали, а још се у селу прича како је један Черкез појео две банице (две тепсије пите) и две кокошке. Када је један од тих Черкеза који су били у Костурну убијен код села Трескавца у Радовишком, његов су леш донели у Костурно а из Костурног га пренели у село Кајали, само да не би био сахрањен у хришћанском селу. У селу Дражеву се прича чак да су Черкези хватали децу и пили им крв. И млађи људи у Градским Балдевцима се сећају како су долазили у прошњу Черкези са стране.

После Черкеза наишли су кроз струмички крај и Татари, али се ни они нису задржали више од неколико дана.

У вароши *Прилепу* било је такође Черкеза. Становали су у Вишњемали. Било је међу њима рабација (таљигаша), трговаца и земљорадника. Последњи од њих су напустили Прилеп 1912 године. Остали су у успомени као јунаци.

Код Прибилца у Крушевском срезу било је черкеско Ново Село. Од тих Черкеза нема више нико.

На Звечану изнад *Косовске Митровице* било је све до 1913 пет черкеских кућа, и село се је звало Черкеска Мала. Остали су у доброј успомени. Били су поштени и вредни људи. Држали су многе овце и то од неке крупне расе. Кад су одлазили, поклањали су земљу и остављали суседима ствари за успомену. Један од тих Черкеза са Звечана, по имену Јакуп, био се је покрстио и добио име Миљко. Кад је аустријска војска дошла у Косовску Митровицу, отерали су га у ропство, и умро је у Нежидеру.

Потпуности ради даћу на крају ове белешке и списак дела у којима има података о Черкезима, а која су или промакла проф. Ђорђевићу или су објављена после његова чланка.

О насељавању Черкеза на Балканском Полуострву уопште: *Васо Чубриловић*: Политички узроци сеоба на Балкану од 1860—1880 год. Гласник Географског друштва XVI, 30—35.

О Черкезима на Косову: *Тодор П. Ситанковић*: Путне белешке по Старој Србији 89, 107—108; *Мирко Пойовић*: Белешке о местима и становништву по Косову и Дреници, Гласник Српског географског друштва III—IV, 251—252; *Niko Zupanić*: Etnološki značaj kosovskih cerkeza. „Etnolog“ (Ljubljana) V—VI, 218—253; *G. Bullemer*: Ein Tscherkessendorf auf dem Amselfeld. Mitteilungen d. Geogr. Gesellschaft in Wien 1932, Heft 7—9, S. 232—238.

О Черкезима у Скопљу и Скопској Котлини дао је података *Јован Хаџи Васиљевић*: Скопље и околина 59—60, 246—247.

О Черкезима у Малешеву и Пијанцу писао је *Јеремија Павловић*: Малешево и Малешевци 35, 59, 375, 453—454.

Мил. С. Филиповић